

A PRAGMATIKAI TUDATOSSÁG vizsgálatának lehetséges pragmatikaelméleti kontextusa

Tátrai Szilárd

Pragmatika

- papírkosár – esernyő
- formalizmus funkcionalizmus
- modularizmus - holizmus

Funkcionális kognitív pragmatika

- a nyelvi tevékenység mint adaptáció
 - választás – egyezkedés
 - alkalmazkodás – alakítás
- a nyelvi tevékenység mint társas megismerés
 - referenciális értelmezés: a megismerés fiziológiai és társadalmi meghatározottsága
 - metafunkciók: interszubsztivitás és interperszonalitás
- a nyelvi tevékenység mint dinamikus jelentésképzés
 - szemantika és pragmatika
 - kontextus és megnyilatkozás

Figyelemirányítás – diskurzusvilág – referenciális helyzet

A dinamikus jelentésképzés folyamatának a beszédeseményként értett diskurzus biztosít keretet. A diskurzusra az jellemző, hogy résztvevői, a megnyilatkozó(k) és a befogadó(k) interakcióba lépnek egymással valamely természetes nyelv (vagy nyelvek) közegében, s a másik **figyelmének irányításával**, illetve követésével konstruktívan hozzájárulnak a kommunikáció sikeréhez, amely e szerint a magyarázat szerint egy perceptuálisan vagy konceptuálisan hozzáférhető **referenciális helyzet** együttes megfigyelésével, illetve megértésével jár együtt. A referenciális helyzet megfigyelése, illetve megértése egy olyan **diskurzusvilág** (mentális modell) létrejöttét feltételezi, amely egyfelől a diskurzus során nyelvíleg kifejtett (és konvencionálisan bennfoglalt) információkból, másfelől az ott alkalmazásba vett kontextuális ismeretekből épül fel. Ahhoz ugyanis, hogy egy beszédesemény során meg tudjunk figyelni, illetve meg tudjunk érteni egy referenciális helyzetet, kontextuális értelmezését kell adnunk annak, amit nyelvíleg kifejtettünk.

Diskurzus – szöveg – társalgás

- A szövegek (diskurzusok) két alapvető (proto)típusa: a társalgás és az irodalmi szöveg

A prototipikus társalgás jellemzői:	A prototipikus irodalmi szöveg jellemzői
- az interakció közvetlensége	- az interakció közvetettsége
- az interakció szóbelisége	- az interakció írásbelisége
- a megformálás spontaneitása	- a megformálás tervezettsége
- a kapcsolódó elvárások rögzítetlensége	- a kapcsolódó elvárások rögzítettsége
- dialogikusság	- monologikusság

Pragmatikai tudatosság – a figyelem irányításával együtt járó mentális erőfeszítés

- tervezés és emlékezés
- elsáncoltság és szalientia
 - minél elsáncoltabb egy konceptuális egység a memóriánkban, annál automatikusabb, rutinizáltabb az aktivációja;
 - minél magasabb fokú a szalientia és vele összefüggésben könnyű a fogalom aktivációja, annál kisebb kognitív erőfeszítés;
- metapragmatikai tudatosság – a nyelvi tevékenységre történő reflektálás

Ajánlott szakirodalom:

- Bruner, Jerome 1986. *Actual minds, possible words*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Evans, Vyvyan 2007. *A glossary of cognitive linguistics*. Salt Lake City: The University of Utah Press.
- Halliday, Michael A. K. – Matthiessen, Christian 2004. *An introduction to functional grammar*. London: Arnold.
- Hámori Ágnes 2008. A figyelem és a beszédaktusok összefüggései a társalgásban. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXII*: 161–202.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar*. Vol. 1. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of cognitive grammar*. Vol. 2. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 2001. Discourse in cognitive grammar. *Cognitive Linguistics 12 (2)*: 143–188.
- Langacker, Ronald W. 2002. Deixis and subjectivity. In: Dirven, René – Langacker, Ronald W. – Taylor, John R. (szerk.): *Grounding. The epistemic footing of deixis and reference*. Berlin, New York: Mouton.
- Mey, Jacob L. 2001. *Pragmatics. An introduction*. Second edition. Oxford: Blackwell.
- Sanders, José – Spooren, Wilbert 1997. Perspective, subjectivity, and modality from a cognitive point of view. In: Liebert, Wolf-Andreas – Redeker, Gisela – Waugh, Linda (szerk.): *Discourse and perspective in cognitive linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 85–112.
- Schmid, Hans-Jürgen 2007. Entrenchment, salience, and basic levels. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Herbert (eds.) 2007. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinha, Chris 1999. Grounding, mapping and acts of meaning. In: Janssen, Theo – Redeker, Gisela (szerk.): *Cognitive linguistics: foundations, scope and methodology*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 223–255.
- Shina, Chris 2001. The epigenesis of symbolization. In: http://www.lucs.lu.se/ftp/pub/LUCS_Studies/LUCS85/Sinha.pdf
- Talmy, Leonard 2007. Attention phenomena. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Herbert (eds.) 2007. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 264–293.
- Tátrai Szilárd 2004. A kontextus fogalmáról. *Magyar Nyelvőr* 128: 479–494.
- Tátrai Szilárd 2005. A nézőpont szerepe a narratív megértésben. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXI*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 207–229.
- Tátrai Szilárd 2008. Perspective and deixis in narrative discourses. In: Tolcsvai Nagy, Gábor (ed.): *Function and Genres*. Metalinguistica 20. Frankfurt am Main: Peter Lang. 257–270.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2008a. Topik és szövegtípus. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg, szövegtípus, nyelvtan*. Budapest: Tinta. 41–48.
- Tomasello, Michael 1999. *The cultural origins of human cognition*. Cambridge Mass., London: Harvard University Press.
- Verschueren, Jef 1999. *Understanding pragmatics*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
- Zlatev, Jordan 1997. *Situated embodiment: studies in spatial semantics*. Stockholm: Gotab.